

DEĞERLERE VE DEĞERLER EĞİTİMİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN ADAYLARININ GÖRÜŞLERİ

ARAŞTIRMA MAKALESİ

S. Tunay KAMER¹, Murat ŞAHİN²

1 Doç. Dr., Eğitim Bilimleri, Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, tunaykamer@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1504-1273.

2 Dr., Sosyoloji, Samsun On Dokuz Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, murat.sahin@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5667-5483.

Geliş Tarihi: 17.03.2020 Kabul Tarihi: 27.10.2020 DOI: 10.37669/milliegitim.705356

Öz: Bu çalışmanın temel amacı öğretmen adaylarının değerlere ve değerler eğitimine ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Çalışma nitel araştırma yöntemine uygun olarak durum çalışması yaklaşımı ile yürütülmüştür. Araştırmada incelenen durum öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimine ilişkin görüşleridir. Araştırmanın çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme ile belirlenmiştir. Bu kapsamda bir devlet üniversitesinde öğrenim gören 25 öğretmen adayı ile bu araştırma yapılmıştır. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak öğretmen adaylarıyla yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Araştırmanın verileri betimsel analiz yaklaşımı ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının sahip oldukları değerler bağlamında öğrencilere yaklaştıkları belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının sahip olduğu değerlerin farklı yaşantıların etkisinde olduğu görülmüştür. Ayrıca öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimi sürecine ilişkin olarak eğitim fakültelerinde değerler eğitiminin ders olarak verilmesi ve görev yaptıkları illerin kültürel değerleri hakkında hizmet içi eğitimler ve seminerler verilmesi gerektiği konusunda öneriler getirmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen adayı, değerler, değerler eğitimi

OPINIONS OF PROSPECTIVE TEACHERS ON THE VALUES AND VALUES EDUCATION

Abstract:

The main purpose of this research is to reveal the opinions of prospective teachers about values and values education. The study was conducted with a case study approach in accordance by the qualitative research method. The case examined in the research is the views of teacher candidates about values and values education. The study group of the research was determined by maximum diversity sampling, one of the purposeful sampling methods. In this context, this study was carried out with 25 prospective teachers studying at a public university. The data of the study was obtained from interviews with prospective teachers using semi-structured interview forms. The data of the research were analyzed with descriptive analysis approach. As a result of the research, it was determined that the prospective teachers approached the students in the context of their values. It was also seen that the values of teacher candidates were influenced by different experiences. Besides, they made suggestions about the values and values education process of teacher trainees that education of values should be given as a course in education faculties and in-service training and seminars should be given about cultural values of the provinces where they work.

Keywords: prospective teachers, values, values education

Giriş

Değerler, genellikle kişisel ve kolektif kimliklerin inşasının oluşmasında başat rolü olan, insan hareketlerini motive etmede ve yönlendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Değerler sadece bireyin içinde yaşadığı topluma entegrasyonu sağlayan bir unsur olması değildir, aynı zamanda toplum içerisindeki çatışma ve bölünmelerin de kaynağıdır (Thome, 2015, 47). Birey açısından değerler, bireyin toplum içerisindeki uyum ve çatışmaların kaynağıdır.

Değerler, bireylerin, duyu, düşünce ve davranışlarına yön veren standart ölçülerdir. Bir nevi bireyin davranışlarının belirleyicisidir (Schwartz, 1992, 5). Ancak davranışları belirleyen değerler, toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık gösterebilir. Bu doğrultuda toplumlar varlıklarını sürdürebilmek için değerleri aktarması gerekir. Bu değerlerin aktarımı da yine bireyin içinde bulunduğu kültürel çevre aracılığıyla gerçekleşir (Özkan, 2011, 335). Bireyin değerlerinin temel belirleyicisi olarak aile ve okulu görebiliriz.

İnsan, doğduğu andan itibaren, toplumsal hayatın bir parçası haline getiren değerlerle birlikte hayatını sürdürür. Ancak insanın sahip olduğu değerlerin kendi içerisinde önem sırası ve önem verdiği değerler arasında bir ilişkiler ağı bulunmaktadır. Buna göre insanlar değerleri, kendilerine göre bir önem sıralaması yaparlar ve bir değer kümesi oluştururlar. Bu değer kümesi de bireyin önceliklerini belirler (Scwartz & Bilsky, 1987, 557). Bu aynı zamanda karakterini belirleyen ve yansıtan bir husustur. Dolayısıyla değerler, insanların sosyal hayatın içerisinde karşılaştıkları olay ve olgular karşısındaki yaklaşımlarını belirler.

Değer aktarımını belirleyen üç temel unsur bulunmaktadır. Bunlar grup içerisindeki bireylerin birbirine olumlu ilişkilere bağlanması, grup ile özdeşleşme ve grubun diğer üyelerine bağlılık geliştirmektir (Schwartz, 2006, 268). Ailenin veya sınıfın bir üyesi olan bireyin değer aktarım süreçlerini belirleyen en önemli etken, bireyin içinde bulunduğu grubu kabullenmesidir.

Bir toplumdaki değerlerin kaynağı, bireyin dışındadır. Birey, bunları kontrol edemez; çünkü bunlar bireyin kontrol edemeyeceği kadar çok ve farklıdır. Geleneksel toplumlarda birçok değerın kaynağı aile iken, günümüz modern toplumlarında ise eğitimidir (Özensel, 2003, 219). Günümüzde toplum ve aile yapısının değişimi ile birlikte, ailelerin çoğunda öğretilmeyen ahlak ve değerlerin okullar tarafından öğretilmesi durumu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla toplumların iyiyi ve kötüyü ayırt edebilmeleri eğitim ile mümkün hale gelmektedir (Acat ve Aslan, 2011, 8). Diğer bir ifadeyle, toplumlar, genellikle ve esasen, eğitim ile varlığını hayatta kalır; eğitim kurumları vasıtasıyla varlığını, gelişimini ve kalıcılığını sürdürür. Eğitim, toplumun üyesi olan bireyin biyolojik, psikolojik, sosyal ve ahlaki gelişimini amaçlayan bir süreçtir. Bu anlamda eğitim, birey için gerekli olan bilgileri, becerileri ve değerleri kazandırır ve böylece bireyin kimlik gelişimine yardım eden kurumsal bir yapıdır (Türkkahraman, 2014, 636). Okul sürecinde ele alınan değerler eğitimi ise sürekli değişen dünyada kişilerin kendi sosyal ve kültürel değer yargılarıyla beraber evrensel değerleri kazanması ve oluşması muhtemel sorunlara karşı hazırlıklı olmasını öngörmektedir (Doğan, 2007, 630). Dolayısıyla eğitim, kültürel değerleri benimsemiş ve evrensel değerlerin farkında olan bireyler yetiştirmeyi esas almak durumundadır. Çünkü bireyin toplum içerisindeki uyumunu geliştirecek veya yaşaması muhtemel çatışmaların kaynağı değerlerdir. Eğitim ve okul süreci formal anlamda bireyi bu anlamda topluma hazırlayan kurumların başında gelmektedir. Bu sürecin modeli ve yönlendiricisi ise öğretmenlerdir.

Değerler eğitiminin unutulmaması gereken önemli iki amacı bulunmaktadır. Birinci amacı; toplumda yer alan bütün bireylerin, özellikle genç bireylerin daha karakterli bir yaşam sürmesi ve yaşamından memnun kalmasını, mutlu olmasını sağlamaktır. İkinci amacı ise, toplumdaki bireylerin iyiliğine, huzuruna katkı sağlamaktır. Bunu sağlamak için yapılması gereken ise bütün canlılara, dolayısıyla insana, iyilik ve şefkatle davranmayı temel almaktır. Değerler eğitimi bu anlamda genç bireylerin, çocukların, insanların değer geliştirmesine yardım ederek, onların tatmin edici bir hayat

sürdürmesine hizmet etmektedir (Akbaş, 2008, 340). Böylece birey, içinde yaşadığı toplumun bir üyesi olarak varlığını sürdürür.

Değerler, bireyin toplumsallaşmasının bir aracı olarak görülmektedir. Bu anlamda toplumsallaşma, aynı zamanda değerlerin benimsenmesi sürecidir. Diğer bir ifadeyle toplumsallaşma bir kültür ortamında bireylerin sergilemesi gereken rolleri öğrenmesidir. Sosyal öğrenme olarak ele alınan yaklaşımda, sosyal öğrenme sosyal pekiştirici ve model davranışlar ortaya konularak gerçekleşmektedir (Malone, 2002, 11). Buna göre değerler çocuğun en yakın çevresindeki sosyal pekiştiriciler ve çocuk üzerinde etkin olanların model davranışları sayesinde öğrenilmektedir.

Okul süreci içerisinde sınıf ortamındaki öğretmen, öğretmenin kendisi ve öğrenciler arasındaki sosyal etkileşim süreçleri, okul ortamında öğrencilerin davranışının şekillenmesi ve değişmesinde temel etkenlerden birisidir. Öğrenciler değerleri ve bunlara ilişkin davranışları büyük ölçüde “model alma” yoluyla öğrenmektedirler (Bandura, 1977, 5). Buna göre öğrenciler, okul ortamında öğretmenlerin davranışlarını gözlemlemekte ve bu durumdan bazı sonuçlar çıkararak kendilerine yararlı olan davranışı yapmaktadırlar. Bütün bunlar birlikte değerlendirildiğinde bireyin ya da öğrencinin, sosyal çevresinden gözlemlediği, model aldığı ve edindiği kültürel değerler sosyal çevresi yani öğretmeni tarafından kabul edilmesi sayesinde sınıf ortamında uyumlu bir öğrenci haline gelmesini sağlamaktadır. Aslında bu durum öğrencinin sınıf ortamındaki toplumsallaşmasını, diğer bir ifadeyle değerleri benimsemesini sağlar.

Öğretmenler, eğitim açısından amaçların gerçekleştirilmesinde ve doğal yeteneklerin ortaya çıkarılmasında önemli bir rol oynarlar (Jackson, Boostrom ve Hansen, 1998). Öğretmenler sahip oldukları değerleri kazandırmada önemli bir role sahiptirler. Öğretmenlerin rolleri, sınıfta yaptığı öğretim faaliyetiyle sınırlı değildir ve bütün okulu kapsamaktadır. Bundan dolayı öğretmenler, öğrencileri birey olarak görmeli ve onlara değer vermelidir. Öğretmenler, öğrencilerin toplumsal ve kültürel farklılıklarını, ilgilerini ve yaptıklarını dikkate almalı ve en üst seviyede öğrenmeleri ve gelişmeleri için çaba harcamalıdır. Ayrıca öğrencilerinde geliştirmek istedikleri kişilik özelliklerini kendi davranışlarıyla göstermelidirler. Dolayısıyla öğretmenlerin çocuklara temel değerlerin kazandırılması sürecine ilişkin görüş ve deneyimleri önemlidir (Yılmaz, 2009). Fakat öğretmen, öğretim faaliyetlerinde uygulanması istenilen değerlere kendisi sahip değilse öğrencilerine iyi bir model olamaz, öğrencilerinin sahip olduğu değerlerin bile körelmesine ve hatta kaybolmasına neden olabilecek kötü bir model olabilir (Yazıcı, 2006). Bu durum bireyin aynı zamanda sosyalleşme sürecinde yaşayacağı çatışma ve uyumsuzlukların da kaynağı haline gelebilir.

Öğretmenin yaklaşımı, öğrenme-öğretme sürecinde çocuklara öğrettikleri ile onları değiştirerek yeni bir davranış biçimi geliştirdiği için çok önemlidir. Öğretmen, değerler eğitiminde öğrencilerin yaşına ve çevresine uygun bir biçimde davranmalıdır. Çocukların davranışlarını da yadırgamadan onlara sorular sorarak doğru yolu bul-

malarına yardımcı olmaya çalışmalıdır (Alpöge, 2011). Böylece çocuklar hem doğru ve normal kabul edilen davranışları fark edecek, hem de sınıf ortamı bir bütün olarak değerlendirildiğinde sınıf ortamında herkesin birbiri ile uyumu sağlanmış olacaktır.

Eğitimde değer kazandırma süreci büyük önem arz etmekte ve bu süreç, karakter eğitiminin önemli bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır (Balay ve Kaya, 2014, 8). Okullarda değerler, kapsamlı bir kavramdır ve duyuşsal alanın önemli bir parçasını meydana getirmektedir. Sevgi, saygı, bir arada yaşama, toplumun değer yargılarını benimseme ve yaşatma, ahlak, kişiliği geliştirme, olumlu karakter oluşturma gibi çok geniş bir alandaki konular değer eğitimi kapsamında değerlendirilmektedir (Tokdemir, 2007, 34). Milson ve Ekşi'ye (2003) göre okul, çocuğa uygun değerler yoluyla olumlu karakterin kazandırıldığı canlı bir laboratuvar ve öğretmenler ise laboratuvarında uygulama yapan kişiler olarak değerlendirilmektedir. Öğretmenlerin değerlerle yüklü olması öğrencilere rol modeli olması açısından da önem taşımaktadır. Bu sebeple okulda rol modeli öğretmenlerin verdiği değerler eğitimiyle karakteri olumlu yönde şekillendirilen çocuk, moral yaşamın bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlarını kavrayarak, ahlaki değerleri anlama ve yaşatma konusunda hassasiyet taşımaya başlayacaktır (Balay ve Kaya, 2014, 8). Öğretmenlerin, sınıf ortamında rol model ve öğrencilerin yaptıkları davranışlar üzerinde onaylayan veya reddeden konumunda olması, değer aktarım süreçlerini etkilemektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimine ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğretmen adayları değerler eğitimine ilişkin bir ders veya eğitim (kurs, seminer) almışlar mıdır?
2. Öğretmen adaylarının önem verdiği değerler nelerdir?
3. Öğretmen adaylarının öğrencilerinde en çok görmek istediği davranışlar hangileridir?
4. Öğretmen adaylarının değerler eğitimine ilişkin öğrencileriyle yapmak istedikleri etkinlikler nelerdir?
5. Öğretmen adaylarına göre insan davranışlarını belirleyen faktörler nelerdir?

Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olan durum çalışması yaklaşımına göre düzenlenmiştir. Durum çalışması, güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi (içeriği) içinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan, görgül bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Durum çalışması araştırmacıya bir olaya müdahale etmeden derinlemesine inceleme,

anlama, birey, katılımcı veya toplum üzerindeki etkisi ya da ilişkisi konusunda çıkarımlar yapma imkânı vermektedir (Akar, 2016).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme (mülakat) formları kullanılarak toplanmıştır. Görüşme (mülakat), sözlü iletişim yoluyla veri toplama (soruşturma) tekniğidir. Görüşme, bireylerin çeşitli konulardaki bilgi, düşünce, tutum ve davranışları ile bunların olası nedenlerinin öğrenilmesinde en kestirme yol olarak kullanılagelmiştir (Karasar, 2015). Büyüköztürk, Kılıç Çakmak ve Demirel'e (2009) göre yarı yapılandırılmış görüşmeler, hem basit seçenekli cevaplamayı hem de ilgili alanda derinlemesine gidebilmeyi birleştirir. Görüşme yöntemi, derinlemesine bilgi sağlama ve görüşülene kendini ifade etme imkânı gibi avantajlar sağlamaktadır.

Araştırmada, araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış öğrenci görüşme formu kullanılmıştır. Hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu amaca ne derece hizmet ettiği, anlaşılabilirliği ve uygulanabilirliğini kontrol etmek amacıyla alandaki iki akademisyen tarafından incelenmiş, görüş ve öneriler çerçevesinde form yeniden düzenlenmiştir. Daha sonra bir öğretmen adayı ile ön uygulama yapılmış, herhangi bir sorun yaşanmadığı görülmüştür. Hazırlanan görüşme formunda kişisel özelliklerle ilgili 5 soru, değer ve değer eğitimiyle ilgili 6 soru olmak üzere toplam 11 soru vardır.

Çalışma grubu seçilirken rastgele örneklem türü seçilmiştir. Rastgele örneklem türünde evrenden seçilen her bir bireyin seçilme şansı eşittir. Her bir birey diğerinden etkilmeden seçilir (Cohen, Manion ve Morrison, 2007, 110). Görüşme soruları her bir katılımcıya, aynı sözcüklerle yöneltilmiştir. Öğretmen adaylarıyla yapılan görüşmelerde not alma tekniği kullanılmıştır.

Veriler toplanırken ve analiz edilirken her bir görüşmeye bir kod verilmiştir. İlk görüşme yapılan öğretmen adayına ÖA.1, diğerlerine sırasıyla ÖA.2., ÖA.3 şeklinde birer kod verilmiştir.

Araştırmanın verileri betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Betimsel analizde veriler, önce sistematik ve açık biçimde betimlenir, daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır ayrıca bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.256). Bu çalışmada da görüşme yapılan öğretmen adaylarından doğrudan alıntılar yapılmış ve araştırmanın inandırıcılığı (iç geçerlik) yükseltmeye çalışılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Çalışmanın örnekleminde yer alan bir devlet üniversitesinin eğitim fakültesinde eğitim alan öğretmen adaylarının kişisel bilgileri Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. Öğretmen Adaylarının Kişisel Bilgileri

Kod	Yaş	Doğum Yeri	Cinsiyet	Medeni Durum	Öğretmenlik Branşı
ÖA1	21	Bartın	Kadın	Bekar	İlköğretim Matematik Öğr
ÖA2	21	Adana	Kadın	Bekar	İlköğretim Matematik Öğr
ÖA3	21	Sivas	Erkek	Evli	İlköğretim Matematik Öğr
ÖA4	20	Denizli	Kadın	Bekar	İlköğretim Matematik Öğr
ÖA5	20	Nevşehir	Kadın	Bekar	İlköğretim Matematik Öğr
ÖA6	20	Isparta	Kadın	Bekar	İlköğretim Matematik Öğr
ÖA7	20	Manisa	Kadın	Bekar	İlköğretim Matematik Öğr
ÖA8	21	Malatya	Kadın	Bekar	İlköğretim Matematik Öğr
ÖA9	20	Kastamonu	Erkek	Bekar	İlköğretim Matematik Öğr
ÖA10	22	Kahramanmaraş	Erkek	Bekar	İlköğretim Matematik Öğr
ÖA11	21	Denizli	Erkek	Bekar	İlköğretim Matematik Öğr
ÖA12	21	Bursa	Kadın	Bekar	İlköğretim Matematik Öğr
ÖA13	21	Balıkesir	Kadın	Bekar	İlköğretim Matematik Öğr
ÖA14	20	Bolu	Kadın	Bekar	İlköğretim Matematik Öğr
ÖA15	23	Kastamonu	Erkek	Bekar	Türkçe Öğr
ÖA16	20	Karabük	Erkek	Bekar	Türkçe Öğr
ÖA17	19	Mardin	Kadın	Bekar	Türkçe Öğr
ÖA18	21	Kocaeli	Erkek	Bekar	Türkçe Öğr
ÖA19	20	Çorum	Erkek	Bekar	Türkçe Öğr
ÖA20	19	Mardin	Kadın	Bekar	Türkçe Öğr
ÖA21	20	Diyarbakır	Erkek	Bekar	Türkçe Öğr
ÖA22	20	Bursa	Kadın	Bekar	Sınıf Öğr
ÖA23	19	İstanbul	Kadın	Bekar	Sınıf Öğr
ÖA24	18	Muğla	Erkek	Bekar	Sınıf Öğr
ÖA25	18	Eskişehir	Erkek	Bekar	Sınıf Öğr

Çizelge 1'e göre öğretmen adaylarının kişisel bilgilerine bakıldığında 14 kişi "İlköğretim Matematik Öğretmenliği", 7 kişi "Türkçe Öğretmenliği" ve 4 kişi de "Sınıf Öğretmenliği" bölümlerinde eğitim aldıkları görülmektedir. Medeni durumlarına göre 24 kişi "bekar", 1 kişi "evli" gözükmemektedir. Cinsiyet durumlarına göre 14 kişi "kadın", 11 kişi "erkek"tir. Yaş gruplarına göre öğretmen adayları 18-23 arasında değişmektedir. Doğdukları şehirler bağlamında ele alındıklarında öğretmen adaylarının Türkiye'nin 21 farklı ilinden olduğu görülmektedir.

Çizelge 2. Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimi Yetkinlikleri

Evet (f)	Hayır (f)	Kararsız (f)
11	10	4

Çizelge 2'ye göre öğretmen adaylarının değerler eğitimi alıp almadıklarına ilişkin sorulan soruya verdikleri cevaplar incelendiğine 10 Evet, 11 Hayır ve 4 Nötr cevaplar verdikleri görülmektedir. Nötr cevap verenlerin, evet veya hayır şeklinde cevapları olmadığından dolayı böyle bir ayrıma gidilmiştir. Hem "Evet" hem de "Hayır" diyen öğretmen adaylarının değerler eğitimi konusunda formal bir eğitim almadıkları görülmektedir. Öğretmen adaylarının aile, çevre, okul ortamı gibi farklı yaşantılar içerisinde elde ettikleri bilgiler ışığında değerler eğitimi aldıkları görülmektedir.

Değerler eğitimine "Evet" cevabı veren öğretmen adaylarının görüş ve düşünceleri incelendiğinde ÖA.1 "Değerler eğitimi kapsamında özel günlerde okulumuzda konferanslar yapılıyordu.", ÖA.3 "Evet aldım. İlkokul ve lise zamanlarında Atatürk'ü anma etkinliklerine katıldım.", ÖA.4 "10 Kasım haftasına veya Çanakkale haftasında katıldığımız etkinlikler ile vatan ve Atatürk sevgisi konusunda eğitim almış olduk.", ÖA.6 "Ortaokulda ve lisede bu eğitimi aldım.", ÖA.7 "Değerler eğitimi kapsamında 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 18 Mart Çanakkale Şehitleri haftasındaki programlarda görev almıştım. (Şiir okuma, oratoryo) ayrıca Çanakkale Savaşının anlatıldığı bir konferansta bulunmuştum.", ÖA.8 "Ortaokulda özel günlerde gösteriler, şiirler, tiyatro oyunları oynanırdı. Burada adalet, özgürlük, çocuk hakları, vatanseverlik, sevgi, saygı gibi kavramlar ele alınırdı.", ÖA.12 "Evet aldım. İlkokuldayken, çocuk bayramında halk oyunu oynamıştım. 18 Mart Çanakkale Zaferini kutlamak için koroya katılmıştım.", ÖA.16 "Evet, seçmeli ders olarak.", ÖA.18 "Evet.", ÖA.20 "Evet." ve ÖA.22 "Sosyal bilgiler dersi eğitimden sayılıyorsa, evet aldım." cevaplarını verdikleri görülmektedir. "Evet" cevabı veren öğretmen adayları, genel olarak değerler eğitimini konferanslar ve etkinlikler içerisinde ele aldıklarını belirtmektedirler. Öğretmen adaylarından sadece biri değerler eğitimini seçmeli ders olarak aldığını belirtmektedir. Aktepe ve arkadaşlarının (2020) yaptığı araştırma bulgularına göre, öğretmen adaylarına teorik ve uygulamalı etkinlikler yoluyla yapılmasını öne sürmektedir. Ancak bu çalışmanın bulguları içerisinde öğretmen adaylarının teorik ve uygulama açısından böyle bir eğitimden geçemedikleri anlaşılmaktadır.

Değerler eğitimine "Hayır" cevabı veren öğretmen adaylarının görüş ve düşünceleri incelendiğinde ÖA.2 "Eğitim almadım ama çocukluğumdan beri ortaokul-lise yıllarımda Çanakkale haftası etkinliği, 19 Mayıs kutlamaları vb. etkinliklerde bulunup bilgilendim.", ÖA.9 "Okuldaki temel dersler dışında almadım.", ÖA.13 "Aslında küçüklükten beri ilkokulda bize değerler işlenmiş diye düşünüyorum.", ÖA.14 "Ortaokulda İnkılap hocamız bize dersin son 10-15 dakikası değerler hakkında bilgi verir ve bizden geri dönüş beklerdi, tartışma ortamında herkes fikirlerini ortaya koyardı.", ÖA.19 "Hayır, almadım.", ÖA.21 "Yok almadım.", ÖA.23 "Akademik olarak değerler eğitimi almadım yalnız ailede öğrenilen belli davranışlar,

ilkokuldan şimdiye kadar kazanılan kazanımlar da bence değerler eğitimidir.”, ÖA.24 “Değerler eğitimi konusunda herhangi bir profesyonel eğitim almadım. Değerler eğitimi bir bireyin çocukluğundan itibaren planlı veya plansız aldığı bir eğitimidir. Bu eğitim herhangi bir konferansa katılarak ya da çocukluğumuzda aile büyüklerimizin yere çöp atılmamasının yanlış olduğunu bize söyleyerek alabildiğimiz bir eğitimidir.” ve ÖA.25 “Değerler eğitimi konusunda eğitim almadım.” ifadelerini kullanmaktadır. “Hayır” cevabını veren öğretmen adayları değerler eğitimi aile, çevre ve okul ortamında aldıkları görülmektedir. Buna göre değerler eğitimi, bireyin doğduğu andan itibaren sosyal çevresiyle etkileşimiyle birlikte gelişmektedir.

Öğretmen adaylarına değerler eğitimi alıp almadıklarına ilişkin sorulara sorulara değerler eğitimi almadıklarını ancak değerler eğitimi ile ilgili farklı görüşler öne sürerler bulunmaktadır. ÖA.5 “10 Kasım için tiyatro oyunumuz ve korumuz lisede olmuştu. Kültürümüzü geçmişimizi öğrenip daha bilinçli oluyoruz.”, ÖA.11 “Öğrenim hayatına başladığımdan beri Atatürk’ün hayatı hakkında çok şey öğrendim. Çocukluk yıllarımdan gençlik yıllarına nasıl bir lider yetiştiğini özümseyebildim. Değerler eğitiminin ne olduğu daha önce düşünmemeye rağmen şu an gerekli olduğunu düşünüyorum. Bir milletin, vatanın değeri yetiştirdiği aydınlarla, uğruna can verenlerle ve nankörlük etmeyen gelecek nesilleriyle ölçülür.” ve ÖA.15’in “Değerler eğitimi bireyin yerelden uluslararası etkileşime kadar götüreceği olan tüm evrensel kavramlardır.” şeklinde belirttiği ifadelerle göre değerler eğitimi alıp almadıklarına ilişkin bir bilgi vermemektedirler. ÖA.10 ise değerler eğitimi konusunda herhangi bir görüş ortaya koymamıştır.

Çizelge 3. Öğretmen Adaylarının Önem Verdiği Değerler

Değerler	f
Saygı	18
Hoşgörü	6
Sevgi	5
Empati	5
Vatan Sevgisi	4
Merhamet	3
Adalet	3
Dürüstlük	3
Eğitim	3
Ahlak	3
Karakterli Olma	2
Yardımselik	2
Güven Duygusu	2
Nezaket	2

Değerlere ve Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Adaylarının Görüşleri

Aileye Bağlılık	1
İnsan	1
Millet Sevgisi	1
Samimiyet	1
Sakin Kalabilmek	1
Anne	1
Sorumluluk	1
Sömürmemek	1
Uyumlu Olma	1
Korku	1
Sorgulayıcı Olma	1

Çizelge 3'e göre aday öğretmenler 25 farklı değer öne sürmektedir. Çizelge 3'e göre, öğretmen adaylarından 18 kişi "Saygı" değerine önem verdiği görülmektedir. Daha sonra 6 kişi "Hoşgörü", 5 kişi "Sevgi" değerlerine önem verdiğini belirtmektedir. Öğretmen adaylarının en çok önem verdiği bu değerler, kişiler arası ilişkiler açısından önemlidir. Diğer önem verdikleri değerler ise öğretmen adaylarına göre herhangi bir kişinin sahip olmasını istedikleri değerler olarak ele alınabilir.

Öğretmen adaylarına göre "İnsanların kazanması gereken en önemli duygu, düşünce ve davranışlar neler olabilir" sorusuna yönelik olarak öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar incelendiğinde ÖA.1 "Saygı, merhamet, vatan sevgisi.", ÖA.2 "Vatan sevgisi olan, insan sevgisi olan, eğitim", ÖA.3 "Milli değer, vatan sevgisi, aileye bağlılık, sağlam karakter", ÖA.4 "Hoşgörüdür. İnsanların birbirinin fikirlerini anlayıp üstüne bir şeyler katmaya çalışması. Düşünce yapılarının, görünüşlerin yargılanmadığı hoşgörülü bir toplum.", ÖA.5 "her insana, fikre, inanca saygı duyulması gerekiyor. Saygı, hoşgörü, empati.", ÖA.6 "Saygı, yardımseverlik, hoşgörü.", ÖA.7 "Vatan millet sevgisi, saygı, hoşgörü, dürüstlük, sevgi, insan hayatına değer verme.", ÖA.8 "İnsanların kazanması gereken en önemli duygu, empati duygusudur.", ÖA.9 "Saygı, samimiyet, sakin kalabilmek.", ÖA.12 "Eğitim. Sonuçta bir davranış değişikliğidir. Saygı, sevgi.", ÖA.13 "İnsanlık ve hayatta, toplum içinde düzenli bir şekilde yaşayabilmek için insanın kazanması gereken en önemli davranış saygıdır. İkincisi ise sevgidir. Sevmeyi bilmek gerisinde bir sürü duyguyu getirir diye düşünüyorum. Üçüncüsü ise ahlaktır.", ÖA.14 "Saygı, güven, sorumluluk.", ÖA.15 "İnsan temel yaşam alanının ve ortak yaşam alanının kullanım biçimini, diğer insanların ortak kullanırken uyması gereken temel kitabı kurallar vardır. Bir başkasının özgürlük alanını ihlal etmemek; iki yalan söyleyerek haksız kazanç elde etmemek; üç insanın dini ya da duygusal yönden sömürmemek.", ÖA.18 "Adalet, ahlak, saygı." ve ÖA.25 "Bana göre insanların kazanması gereken en önemli duygu korkudur. Çünkü bir insan bir şeyi yapmadan önce yapacağı şeyin olumsuz sonuçlarını düşünmemelidir. Bu olumsuzluklar korku penceresinden baktığımızda o iş üye-

rinde daha somut düşünebilmemize ve hem kendimiz hem de insanlık için daha yararlı fikir ve hareketler sergilememize yardımcı olur. Düşünce olarak insanlar etraflarında olanları sorgulayıcı bir düşünce yapısı ile ele almaları gerektiğini düşünüyorum. Çünkü sorgulayıcı insan stabil olmamakla beraber kendine güvenme açısından kendine yarar sağlar. Kısacası olaylara at gözlüğü ile bakmaz. Bana göre en iyi davranış nezakettir. Bu hem kendimiz hem de toplum için yarar sağlar. Bize yararı, insanlar bize daha fazla saygı gösterir, daha iyi davranır. Toplum için ise toplumu bir arada tutar.” cevaplarını verdikleri görülmektedir. Öğretmen adaylarının cevapları bütün olarak değerlendirildiğinde öğretmen adayları, toplumu bir arada tutan, sosyal etkileşimi destekleyen ve sosyal ilişkilerde insanların nasıl yaklaşması gerektiğini belirten değerlere öncelik vermektedirler.

Çizelge 4. Öğretmen Adaylarının Öğrencilerde En Çok Görmek İstedikleri Davranışlar

Değerler	F
Saygı	13
Empati	3
Hoşgörü	3
Anlayışlı Olma	2
Değer Verme	1
Doğallık	1
Düşünerek Hareket Etme	1
Üretkenlik	1
Paylaşıcılık	1
Çalışkanlık	1
Sorumluluk	1
Adalet	1
İçten Olmaları (Samimiyet)	1
Mütevazilik	1
Edep	1
Laubali Olmama	1

Öğretmen adaylarına “İnsanlarda en çok görmek istediğiniz davranış ve davranış özelliği hangisidir?” sorusuna yönelik olarak verdikleri cevaplar bütün olarak incelendiğinde, Çizelge 4’te görüldüğü gibi 16 farklı davranış türü insanlarda en çok görmek istedikleri davranış türleridir. Buna göre öğretmen adaylarının verdikleri cevaplara göre 13 kişi “Saygı” davranışını insanlarda görmek istediklerini belirtmektedirler. “Saygı” davranışının yanında 3 kişi “Empati”, 3 kişi “Hoşgörü”, 2 kişi de “Anlayışlı Olma” davranışlarını insanlarda görmek istediklerini belirtmektedirler.

Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplara bakıldığında, ÖA.1 "Anlayış.", ÖA.3 "Empati. Çünkü insan kendisine yapılmasını istemediğini başkasına yapamaz.", ÖA.4 "Hoş-görüdür. İnsanların birbirinin fikirlerini anlayıp üstüne bir şeyler katmaya çalışması.", ÖA.5 "Daha saygılı ve yaşadığı yerde sadece kendisinin olmadığını bilerek yaşayan insanlar görmek isterdim.", ÖA.8 "İnsanlarda en çok görmek istediğim davranış doğallıktır. Herkes olduğundan farklı görünme ve yaşamadığı veya hissetmediği duyguları bir şekilde karşısındakine yansıtma çabasında. Her insan olduğu gibi ve net olmalı.", ÖA.9 "Sevdiği insanları düşünerek hareket etmek.", ÖA.11 "En çok görmek istediğim davranış güler yüzlü olmaktır. Mevkisi, rütbesi veya konumu ne olursa olsun eşit bir şekilde davranarak, güler yüzlü davranarak tahammül edilebilmelidir.", ÖA.12 "İnsanların en çok saygılı olmasını isterdim. Kendisine, toplumuna, ülkesine, ailesine, doğaya, çevresindeki insanlara, geçmişine saygılı olmalı.", ÖA.20 "Daha içten ve samimi arkadaşlıklar kurmaları. Menfaat olmadan, bir şeyi karşılıksız şekilde yapmaları.", ÖA.22 "İnsanlarda en çok görmek istediğim davranış, saygıdır. Saygı olmadan iletişim kurmak zordur. Bahsettiğim saygı, küçüklerin büyüklere duyduğu, önemli şahsiyetlere duyulan saygı değil emeğe saygı, bireyin haklarına saygı, her bireye, hayvanlara, bitkilere, dünyada karşılaştığımız her nesneye, bulunuşuna olan saygıdır." ve ÖA.24 "En çok görmek istediğim davranış empatidir. Küçük bir örnek verecek olursam çevre kirliliği ile ilgili çok önemli sorunlarımız var. Bu yüzden doğa tahrip oluyor ve bazı canlı nesilleri tükeniyor. Bir insan küçük bir pet şişe dahi olsa onu çöpe atmak yerine sokağa attığında bu bunu kendi evinin salonuna atsam nasıl olur diye düşünse, çevre kirliliği olmaz. Bu empati duygusunu her olayda gerçekleştirmesi gerekir." cevaplarını vermektedirler. Bunun yanında ÖA.14 "Çevremden gözlemlediğim kadarıyla artık saygı sadece lafta... Ortada saygı diye bir şey yok maalesef ve bu çok üzücü en azından benim için." ifadesinde olduğu gibi "Saygı" davranışı ile ilgili olumsuz örnekleme görülmektedir.

Çizelge 5. Öğretmen Adaylarının Yapmak İstedikleri Etkinlikler

Etkinlikler	f
Ders Etkinliği	10
Geziler	5
Kültürel Etkinlikler	4
Sportif Etkinlikler	4
Sosyal Etkinlikler	3
Kitap Okuma	3
Ziyaretler	3
Doğa Yürüyüşü	2
Özel Gün ve Anma Programları	2
Çevre Temizliği	2
Yardımlaşma	2
Oyun Oynamak	1

Çizelge 5'e göre öğretmen adaylarına yönelik olarak "Öğrencilerinizle birlikte hangi etkinlikleri yapmak istersiniz?" sorusuna yönelik görüş ve düşünceleri incelendiğinde öğretmen adaylarının yapmak istedikleri etkinlikler 12 farklı başlık altında toplanabilir. Bunlar içerisinde 10 kişi "Ders Etkinliği", 5 kişi "Geziler", 4 kişi "Kültürel Etkinlikler", 4 kişi "Sportif Etkinlikler", 3 kişi "Sosyal Etkinlikler" yapmak istemektedir.

Çizelge 5'e göre öğretmenler adaylarının ders etkinliği yapmak isteyenlerin cevaplarına bakıldığında, ÖA.1 "Anıtkabir, Çanakkale şehitliği gibi önemli tarihi yerlere gezi düzenlemek isterim. Çünkü küçük yaşta buraları görmek milli bilinci olgunlaştıracaktır.", ÖA.3 "Öğrencilerimin derste sıkılmaması merakla, heyecanla, istekle gelmesi için, seyerek öğrenmesi için her konudan sonra konuyla ilgili bir pekiştirici olarak etkinlik oyun yapmayı düşünüyorum.", ÖA.6 "Matematiği sevdirmek adına oyunlarla matematik etkinliği yaptırmak isterim.", ÖA.8 "Öğrencilerime matematiği sevdirecek etkinlikler yaptırmak isterim.", ÖA.10 "Öğrencilerimle işlediğimiz konu hakkında etkinlikler yapmak isterim.", ÖA.11 "Bir matematik öğretmeni adayı olarak öğrencilerimin analitik zekâsını geliştirmek amacıyla 3 boyutlu cisimler üzerinde çalışmak isterdim.", ÖA.12 "Matematik öğretmeni olacağım için ders açısından matematiğe yönelik konuya ilişkin etkinlikler yapmak isterim.", ÖA.20 "Çocukların daha aktif derse katılacakları etkinlikler yapmak isterim.", ÖA.21 "Öğrencilerimle derste münazara, açık oturum, beyin fırtınası yapmak isterdim. Çünkü onları bu şekilde daha iyi eğitirim." ve ÖA.22 "Sosyal bilgiler dersini müzede göstererek anlatmak... Fen bilgisi dersini bahçede anlatmak. Güneş, ay ve dünya ünitesini somut olarak göstererek akıllarında kalıcı bilgiler yer etmesini sağlamak. Tabii ay ve dünyayı göstermek zor olacak ama en azından güneşi gösterebiliriz. Yerçekimini anlatabiliriz." cevaplarını verdikleri görülmektedir. Öğretmen adaylarının ders etkinliklerine genel olarak bakıldığında sınıf ortamında, öğrencilerin sıkılmalarını önlemek, konuyu daha iyi anlatabilmek ve ilgili dersi sevdirecek dersi anlatabilmek amacına yönelik cevap vermektedirler.

Öğretmen adaylarının farklı amaçlarla geziler düzenlemek istedikleri görülmektedir. Buna göre ÖA.1 "Anıtkabir, Çanakkale şehitliği gibi önemli tarihi yerlere gezi düzenlemek isterim. Çünkü küçük yaşta buraları görmek milli bilinci olgunlaştıracaktır." cevabını vererek, çocuklara milli bilincin kazandırılmasına yönelik gezilerin önemini vurgulamaktadır. Bunların yanında kültürel, sosyal ve sportif etkinlikler; huzur evi ziyaretleri ve okuma alışkanlıklarının kazandırılması vb. gibi etkinlikleri yapmak istemektedirler. Bunlara yönelik olarak aday öğretmenlerden ÖA.5 "Öğrencilerimle kitap okuma etkinliği, yapmak isterim. Kitap okumanın onları nasıl etkilediğini görmek isterim.", ÖA.13 "Tiyatroya gitmek isterim. Değişik matematik ile ilgili konferans veya müze gezilerine katılmak isterdim.", ÖA.14 "Öğrencilerimle kitap okuma, çiçek dikme, bir huzurevi ziyareti yapmak isterim... Çünkü genel olarak kitap okunmuyor ülkemizde, ben çocukluğumdan beri çok severim kitap okumayı. Her kitapla yeni bir dünya öğrenirdim. Bu yüzden öğrencilerimin de hayal dünyasının genişlemesini istiyorum. Doğa insana enerji verir. Annemle yaz başlarında saksılara çiçek dikerdik. Onlarla konuşur ve büyümelerini gözlemlerdik. Öğrencilerimin de böyle bir deneyim yaşamasını isterim. Saygının yerlerde olduğunu söylemişim. Büyüklere saygı ve sevgi kazanmaları için onları huzurevine

götürmek isterim. Büyüklemlerle sohbet etmelerini.”, ÖA.15 “Kültürel etkinlikler (sinema, tiyatro, kitap okuma), gezi etkinlikleri (tarihi, kültürel geziler), kamp ve spor (doğaya ve insan bedeni- ne uyum)”, ÖA.16 “Çevre temizliği. İnsanlara yardımcı olmak vb. etkinlikler. Topluma fay- da sağlamak için.”, ÖA.17 “Münazara. Öğrencilerin sorgulayan, düşünürken sorgulayabilen bireyler olması için...”, ÖA.18 “Film izlemek, şarkı söylemek.”, ÖA.22 “Doğa yürüyüşlerine çıkarak onları binbir çeşit hayvan ve bitkilerle tanıştırmak. Başka varlıkların da bu dünyada yaşadığını belirterek onlara saygı aşılamak. Sosyal bilgiler dersini müzede göstererek anlat- mak. Onları tiyatroya, sinemaya götürmek. Sosyalleşmelerini, aktif olmalarını sağlamak.” ve ÖA.25 “Öğrencilerimle birlikte basketbol oynamak isterim. Doğa yürüyüşü yapmak isterim. Bir de onlarla beraber huzurevlerine gitmek isterim. Öğrencilerimle beraber birlikte basketbol oynamayı isterim. Çünkü basketbol benim kendi branşım. Bana göre basketbol kemik ve kas gelişimi açısından önemli bir spor dalı. Bu da öğrencilerimin hem gelişmesi hem de eğlenmesi açısından gayet iyi bir aktivite. Doğa yürüyüşü yapmak isterim. Çünkü doğayı seven ve koru- yan insanlara ihtiyacımız var. Ben de öğrencilerime doğa sevgisini aşılamak için onlarla doğa yürüyüşü yapmak isterim. Huzurevi ziyareti oradaki anne ve babaları görmeleri için. Çünkü oradaki yaşlı insanlar kendi evlatları tarafından oraya bırakıldılar. Ben de öğrencilerimin anne ve baba sevgisi kazanması ve nasıl bir evlat olmamalarını öğrenmeleri açısından huzurevlerini öğrencilerimle birlikte ziyaret etmek isterim.” cevaplarını vermektedirler.

Bunların yanında ÖA.8 “onlara ilklerini yaşatmak benim hayalim. Hiç pizza yememiş öğrencilerimle pizza yemek, hiç sinemaya gitmemiş öğrencilerimi sinemaya götürmek. Yani onlara ilk olabilmek. Yıllar sonra beni gülümseyerek hatırlayabilsinler diye. Onları topluma yararlı bireyler olarak kazandırabilmek için.” şeklindeki ifadesine göre öğretmen adayları- nın mesleklerini yaparken öğrencilerinin hayatında kendisi açısından iz bırakacak etkinlikler yapmak istediği görülmektedir.

Öğretmen adaylarının yapmak istedikleri etkinlikler bağlamında verdikleri cevap- lar bir bütün olarak incelendiğinde, öğretmen adayları, öğrencilerin akademik, sosyal, kültürel gelişimi açısından etkinlikler düzenlemek istemektedirler. Çizelge 5'e göre etkinlikler genel olarak okul ve sınıf ortamında düşünülen etkinliklerdir. Bu durum öğretmen adaylarının daha çok okul ortamına odaklandıklarını göstermektedir. Etkin- likler değer bağlamında değerlendirildiğinde ise çoğunlukla insani değerler açısından etkinlikler düşünülmektedir. Bunların yanında 3 öğretmen adayı, millî bilincin oluş- ması amacıyla etkinlikler düzenlemek istemektedirler. Öğretmen adayları sorulara ilk akıllarına gelen ve kendilerinde değer olarak yansıyan durumlara ilişkin ifadeler ola- rak değerlendirilebilir.

Çizelge 6. İnsan Davranışlarını Belirleyen Faktörler

Faktörler	f
Aile	11
Yaşadığı Çevre	6
Eğitim	4
Sosyal Etkileşim	3
Dini İnançları	2
Okul	1
Toplum Baskısı	1
Maddi Durum	1
Benliği	1
Beklenti ve Çıkarları	1
Geçmiş Yaşantı (Tecrübe)	1

Çizelge 6'ya göre öğretmen adaylarına göre insan davranışını belirleyen 10 farklı faktör bulunmaktadır. Bunlar bir bütün olarak incelendiğinde, 11 kişi doğrudan "Aile" faktörünün en önemli faktör olduğu görülmektedir. Diğer taraftan 6 kişi "Yaşadığı çevre" olarak belirtmektedir. İnsanın yaşadığı çevresel faktörlerin içerisinde, aile, okul, akraba, komşular gibi unsurlarda bulunmaktadır. 4 kişi "Eğitim" i önemli bir faktör olarak görmektedir. Aday öğretmenler "Eğitim" konusunda aile, okul ve çevreyi birlikte değerlendirmektedir. Bu bağlamda üç faktör birlikte değerlendirilebilir. Öğretmen adaylarına göre "Sosyal Etkileşim", "Dini İnançları", "Okul", "Toplum Baskısı" ve "Maddi Durum" gibi unsurlar insan davranışlarını belirleyen faktörlerdendir. Diğer taraftan "Beklenti ve Çıkarları", "İnsanın Benliği" ve "Maddi Durumu" da öğretmen adayları tarafından insan davranışlarını belirlediği düşünülmektedir.

Öğretmen adaylarının görüş ve düşünceleri incelendiğinde, ÖA.1 "Eğitim. Bir bireyin ilk olarak ailesinden sonra da okulundan aldığı eğitim nasıl bir insan olacağına temelini oluşturuyor.", ÖA.2 "Büyüme tarzı, yetişme tarzı önce aile içi sonra arkadaşlar komşular yaşadığı şehir yer çok önemlidir.", ÖA.4 "Yetiştirdiği yer ve yetiştirenlerin düşünce yapısı. Çünkü ağaç yaşken eğilir sözünden yola çıkarak, küçük yaşta gördüğümüz, duyduğumuz şeyler zihnimizde bir harita oluşturmaya başlanır, bir şeye karşı görüşümüzün, tutumumuzun temelleri atılır. Daha sonralar üstüne bir şeyler eklense bile hep bu temeller üzerine devam edilir.", ÖA.5 "Ailedir. Ailesinden, kültüründen ne görüyorsa insan ona göre davrandığını düşünüyorum. Mesela benim ailem başkalarına karşı hoşgörülü olduğunu düşünüyorum ve bende öyle davranmaya çalışıyorum.", ÖA.7 "İnsan davranışlarını öncelikle yaradılış ama daha sonra ise en önemli etken yetişme çevresi, doğduğu ailedir.", ÖA.8 "İnsan davranışlarını etkileyen en önemli kurallar aile ve ahlaki dini inançlarıdır. Herkesin çizgileri olmalı ve davranışlarını buna göre belirlemelidir.", ÖA.9 "Bence çocukluğunda yaşadığı çevre ve çevresindeki insanların

gösterdiği davranışlardır. Akrabamızın çocuğunun her istediği anında oluyor ve bu davranışlarına yansıyor ve bencil davranışlar sergiliyor.”, ÖA.11 “İnsanların davranışları, beklentileri ve çıkarları doğrultusunda şekillenir.”, ÖA.15 “İnsan davranışlarını belirleyen faktör, çevresiyle kurduğu etkileşim sonucunda aldığı karşı tepkilerdir.”, ÖA.16 “Kendi benliği ve toplum baskısını kaldırıp kaldıramadığı ile alakalı.”, ÖA.19 “Büyüdüğü çevre ve maddi durumu.”, ÖA.21 “En önemli faktör geçmiş yaşantı, tecrübedir.”, ÖA.22 “İnsanların davranışlarını belirleyen en önemli faktör bence karşısındaki insanın ona karşı tutumudur.”, ÖA.23 “En önemli faktör ailedir. Örneğin ailede şiddetle büyümüş bir çocuk, şiddeti uygulayan bireyden yola çıkarak ya onun gibi olmak istemez ya da onu örnek alır.” ve ÖA.24 “En önemli faktör bence aldığı aile terbiyesidir. Çünkü ilk olarak en iyi eğitim aile eğitimidir. Bebekler ve çocuklar ilk olarak anne ve babasının hal ve karakterlerini taklit ederek, onları rol model olarak hayata başlarlar. Küçükken aldığı aile terbiyesi ile ileride de iyi bir birey olurlar.” şeklinde cevapları verdikleri görülmektedir.

Öğretmen adaylarının görüş ve düşüncelerine göre davranışı belirleyen faktörler olarak aile, çevre, eğitim ve benlik algısı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle genel olarak davranışlar sosyal etkileşim süreçleri içerisinde ortaya çıkmaktadır. İnsanlar bulunduğu ortama yönelik olumlu ilişkilerle bağlanma, grubu kabullenme ve gruba bağlılık davranışların değer olarak yansımaları gösterir. Değerler, toplumun kabullendiği, onay verdiği, bireyin içselleştirdiği ve alışkanlık haline getirdiği davranışlardır. Dolayısıyla öğretmen adayları, öğrencilerin davranışlarını dikkate alması gerekmektedir.

Öğretmen adaylarının görüş ve düşüncelerine ek olarak öğretmen adaylarına “Alışkanlık ya da davranışlarınızla ilgili belirtmek istediğiniz başka hususlar var mıdır” soru sorulmuştur. Bu soruya yönelik ÖA.11 “Yaşadığı olayların etkisinde kalmak geleceğini ve karakterini şekillendiriyor. Bu yanlış bir davranış biliyorum fakat elimden gelen bir şey yok gibi düşünüyorum.” şeklinde cevap vererek öğrencilerin davranışlarını yaşadıkları olaylar belirlemektedir. ÖA.13 “İnsanlar neye alışırsa öyle devam ediyor ama bence bu böyle olmamalıdır. İşimize gelen davranışı bırakmak istemediğimiz çoğu şeye alışkanlık deyip atıyoruz.” ifadesinde olduğu gibi insanların davranışları değişebilir. ÖA.22 “Davranışlarımızı biraz olsun olumlu yönde değiştirebilirsek ortada iletişim sorunu kalacağını düşünmüyorum.” ifadesindeki gibi davranışlar ile iletişim arasında doğrudan bir ilişki kurmaktadır. ÖA.23 “Sadece toplumu ve çevremi kötü etkilemeyecek davranışlar yapmamaya çalışıyorum.” şeklindeki ifadeyle öğretmen adayının kendisinin rol model olmasının önemi üzerinde durmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Öğretmen adayları değerler eğitimini genel olarak informal süreçler içerisinde kazandıkları görülmektedir. Belli bir ders ve müfredat içerisinde değerler eğitimini almadıkları anlaşılmaktadır. Okullarda belli dersler içerisinde hocaların yaklaşımlarıyla, konferanslar, belirli gün ve haftalar içerisinde yapılan etkinlikler içerisinde değerler eğitimi verilmektedir.

Değerler, insanların duygu, düşünce ve davranışlarına yön veren standart ölçülerdir (Schwartz, 1992) ve aynı zamanda bireyin toplumsallaşma sürecinin bir parçasıdır. Toplumların kültürel birikimleri, değerlerin kaynağı ve oluşumunu sağlar. Bireyin toplum içerisindeki davranışlarını motive eder ve yönlendirir.

Her toplum, değerlerin benimsenmesini ve nesilden nesile aktarılmasını ister. Bu doğrultuda bir toplum içerisinde aile ve okul değer aktarım süreçlerini belirleyen faktörlerdir. Aile ortamında, ebeveynlerin; okul ortamında ise öğretmenlerin tutum ve yaklaşımları, değer aktarım süreçlerini belirler. Model olma ve sosyal onay, değerlerin benimsenmesinde etkili olan unsurlardır. Öğretmenler, değer davranışları açısından model olma ve öğrencilerin davranışlarının devam etmesini yönelik motive edici yaklaşım olarak sosyal pekiştiriciler yani sosyal onaylar sayesinde öğrencilerin değerleri kalıcı olarak benimsemesini sağlar.

Bu araştırmada öğretmen adaylarının sahip olunması gereken değerlere baktığımızda saygı, hoşgörü, sevgi, empati, vatan sevgisi, merhamet, adalet, dürüstlük değerleri ön plana çıkmıştır. Çizelge 3 ve Çizelge 4 birlikte incelendiğinde öğretmen adaylarının önem verdiği değerler ile insanlarda en görmek istedikleri davranışlar örtüşmektedir. Her iki çizelgeye göre "Saygı" değer ve davranışı öne çıkmaktadır. Değer ve davranışlar arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Öğretmen adaylarının davranış olarak en çok görmek istedikleri "Saygı" aynı zamanda değer yaklaşımlarının birer yansıması olarak değerlendirilebilir. Çünkü bilinçli yapılan her davranışı ve davranışın yönünü belirleyen değerdir. Dolayısıyla Çizelge 3 ve Çizelge 4 aynı zamanda öğretmen adaylarının, sınıf ortamında, öğrencilerinden en çok beklediği, öğrencilerine kazandırmak istedikleri değer ve davranışları göstermektedir. Gündüz'ün (2017) yaptığı bir başka araştırma da ise sevgi ve saygı değerleri, önemli bir yer tutmaktadır. Bu anlamda değerler, örneğin iş hayatında insanların kendilerini iyi hissetmelerini sağlar. Sevgi ve saygı değerlerinin kazanılmasında öğretmenler ebeveynlere göre daha etkili olmaktadır. Dolayısıyla öğretmenler, öğrencilerine sevgi ve saygı değerlerini kazandırması beklenmektedir. Gündüz'ün (2019) yaptığı bir araştırmaya göre özellikle hoşgörü değeri, araştırmaya katılan öğretmen adaylarında oldukça yüksek düzeyde çıktığı görülmüştür.

Gömlüksiz'in (2009) yaptığı bir araştırmaya göre öğretmen adaylarının iyilik yapma, dostluk, adalet, sevgi ve insanlık gibi geleneksel değerlere bağlı olduğu ortaya çıkmıştır. Yazar'ın (2012) yaptığı araştırmada ise öğretmen adaylarına göre dürüst, ahlaklı, fedakâr, sorumluluk sahibi, kültürel ve toplumsal değerlere sahip, öğrencilere eşit ve adil davranmak öğretmenin temel değerleridir.

Araştırma sonuçlarından biri de öğretmen adayları değerler eğitimi aile, çevre ve okul ortamında aldıkları görülmektedir. Buna göre değerler eğitimi, bireyin doğduğu andan itibaren sosyal çevresiyle etkileşimiyle birlikte gelişmektedir. Yazar'a (2012) göre, öğretmen adayları, değerlerin kazanılmasında ailenin önemli bir rol oynadığını

öne sürmektedirler. Fidan (2009) “*Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri*” adlı çalışmasında değerlerin öğretiminde etkin unsurun aile olduğu öne sürülmüştür. Diğer taraftan Yıldırım’ın (2009) yaptığı çalışmada ise değer eğitiminin ailede başlaması ve bu süreçte ailenin daha etkin bir rol üstlenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre öğretmen adaylarının değerler ve değer eğitimi konusunda eğitim almadıkları ve gerekli bilgilere sahip olmadıkları anlaşılmaktadır. Bu çerçevede eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarına değer eğitimi adı altında dersler verilmektedir. Bu derslerde, değerler eğitimine yönelik bilgilendirici faaliyetlerle beraber, değerler eğitiminin nasıl kazandırılacağına yönelik geleceğin öğretmenlerine, ders içi örnek değer eğitimi faaliyetleri yaptırılabilir.

Kaynakça

- ACAT, M. B. & ASLAN, M. (2011). Okulların Karakter Eğitimi Yetkinliği Ölçeği (OKEYÖ), *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt: 9, Nu: 21, s.7-27.
- AKAR, H. (2016). Durum Çalışması. A. Saban ve A. Ersoy (Editörler). Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri. Ankara: Anı Yayıncılık.
- AKBAŞ, O. (2008). Sosyal Bilgilerde Değerler ve Öğretimi. B. Tay ve A. Öcal (Ed.) Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi.
- AKTEPE, V., YALÇINKAYA, E., GÜNDÜZ, M. & TEMUR, M. (2020). Değerler Eğitimi Dersine Yönelik Sınıf Eğitimi Öğretmen Adaylarının Görüşleri. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:9, Sayı: 2, s.809-821.
- ALPÖGE, G. (2011). *Okul Öncesinde Değerler Eğitimi*. Ankara: Bilgi Yayınevi
- BALAY, R. & KAYA, A. (2014). Eğitim Fakültesinde Okuyan Öğretmen Adaylarının Ahlaki Değer Yönelimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi* Cilt 12, No. 28, s. 7-45, Aralık 2014
- BANDURA, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice Hall.
- BÜYÜKÖZTÜRK Ş., KILIÇ ÇAKMAK, E. & DEMİREL, F. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri (3. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- COHEN, L., MANION, L. & MORRISON, K. (2007). *Research Methods in Education*. London New York: Routledge Falmer.
- DOĞAN, İ. (2007). Türk Eğitim Sisteminde Değer Sorunu. Değerler ve Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitapçığı, s.615-634, İstanbul: Dem.
- FİDAN, N. K. (2009). Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri. *Kuramsal Eğitim-bilim Dergisi*, 2, (20), s.1-18.
- GÖMLEKSİZ, M. N. (2009). Öğretmen Adaylarının Geleneksel Değer Algıları. I. Ulusal İyilik Sempozyumu Bildiri Kitabı, Elazığ, s.31-38.

- GÜNDÜZ, M. (2017). Definition of The Values That Pre-Service Teachers Want Their Students to Gain. *International Journal of Current Research*, Vol: 9, Issue, 08, s.55185-56189.
- GÜNDÜZ, M. (2019). Öğretmen Adaylarının Sahip Oldukları Hoşgörü Düzeylerinin Belirlenmesi. *SDU International Journal of Educational Studies*, 6 (2), s.42-52.
- JACKSON, P. W., BOOSTROOM, R. E., & HANSEN, D. T. (1998). *Moral Life of Schools*. San Francisco: JosseyBass.
- KARASAR, N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi (28. Basım)*. Ankara: Nobel Yayınları.
- MALONE, Y. (2002). Social Cognitive Theory and Choice Theory: A Compatibility Analysis. *International Journal of Reality Therapy*, 22 (1), s. 10-13.
- MILSON, A. J. ve EKŞİ, H. (2003). Öğretmenlerin Karakter Eğitiminde Yetkin Konusu Duygusunda Bir Ölçme Aracına Doğru: Karakter Eğitimi Yetkinlik İnancı Skalası (KEYİS) ve Türkçe Uyarlama Çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (4), s. 99-130.
- ÖZENSEL, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), s. 217-219.
- ÖZKAN, R. (2011). Toplumsal Yapı, Değerler ve Eğitim İlişkisi. *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:19, Nu:1, s. 333-344.
- SCHWARTZ, S. H. & BİLİSKY, W. (1987). Toward a Psychological Structure Of Human Values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, pp.550-562.
- SCHWARTZ, S. H. (1992). *Universal in The Content And Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries*, (Editor: M. Zanna). Advances In Experimental Social Psychology, pp.1-65. New York: Academic Press.
- SCHWARTZ, S. H. (2006). Basic Human Values: Teory, Measurement and Applications, Çeviren: Ali Dönmez. *Revue française de sociologie*, 42, pp.249-288.
- TAVŞANCIL, E. & ASLAN E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- THOME, H. (2015). Values, Sociology of. In: James D. Wright (editör-in-chief), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2nd Edition, Vol 25. Oxford: Elsevier. pp. 47-53.
- TOKDEMİR, M. A. (2007). Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değer Eğitimi Hakkındaki Görüşleri. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Trabzon.
- TÜRKKAHRAMAN, M. (2014). Social Values and Value Education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 116, pp.633-638.
- YAZAR, T. (2012). Öğretmen Adaylarının Değerler Hakkındaki Görüşleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2 (1), s.61-68.
- YAZICI, K. (2006). Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, s. 499-522.

Değerlere ve Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Adaylarının Görüşleri

- YILDIRIM, A. & ŞİMŞEK, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- YILDIRIM, K. (2009). Values Education Experiences of Turkish Class Teachers: A Phenomeonological Approach. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 35, s.165-184.
- YILMAZ, E. (2009). Öğretmenlerin Değer Tercihlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*.7 (17), s.109-128.